

Cesty a možnosti současné muzejní a galerijní pedagogiky

Mgr. Irena Kapustová

Anotace: Cílem textu je krátce nastínit vývoj muzejní a galerijní pedagogiky v minulosti, ukázat možnosti vzdělávání v tomto oboru, seznámit čtenáře s její současnou situací v České republice a naznačit možné cesty kooperace a rozvoje této mimoškolní edukační činnosti.

Klíčová slova: muzejní a galerijní pedagogika, metody a formy, výzkumný projekt, vzdělávání

Muzejní a galerijní pedagogika je významný fenomén polistopadového období, který se postupně zabydlel ve většině českých muzeí a galerií. V některých institucích má kořeny již v devadesátých letech minulého století, jinde se součástí instituce stal teprve v nedávné době a postupně se formuje i srůstá s živým organismem muzea či galerie.

Pojem muzejní pedagogika poprvé použil ve své stati „*Kulturně- historická muzea a škola*“ Karl Hermann Jacob-Friesen¹ v roce 1934. Avšak o počátcích muzejní pedagogiky můžeme hovořit již v 16. století ve spojení s osobností vévody Albrechta V. Bavorského.² Osobní lékař a kunsthistorický poradce Albrechta V. Samuel Quiccheberg vydal v roce 1565 příručku „*Nápisy nejvyššího divadla*“ („*Inscriptiones vel Tituli Theatri Amplissimi*“), která je v podstatě první edukační příručkou pro muzeologický program a Quiccheberg je pokládán za zakladatele německé muzejní pedagogiky³.

V českém prostředí je za prvního představitele muzejní pedagogiky považován Jan Ámos Komenský (1592 – 1670) se svým plánem na zřízení speciální instituce pro vzdělávání a výchovu širokých vrstev obyvatelstva ve spojení s muzeem. Cílem této ideje bylo prezentovat žákům historii či přírodu formou sbírkových exponátů.

V polovině 19. století se začala psát kapitola moderní muzejní pedagogiky. V té době předložil svou koncepci přírodovědného muzea Emil Adolf Rossmüller (1806 – 67). Prostřednictvím sbírek chtěl obohatit především přírodopisné vyučování. Další významný krok v oboru muzejní a galerijní pedagogiky je připisován Johnu Dewey (1859 – 1952), který propagoval myšlenku zřídit v centru školy jako samozřejmou a nedílnou součást výuky

---

¹ Jeden z nejvýznamnějších německých archeologů a ředitel Dolnosaského zemského muzea Hannover.

² v letech 1563 – 67 nechal zřídit Pokladnici umění, na kterou navázala roku 1575 Sbírkou starožitností.

³ Samuel Quiccheberg. In: Deutsche-Biographie.de.

muzeum⁴. Problematikou spolupráce muzea se v rámci německých zemí školou zabýval také reformní pedagog a berlínský muzejní pedagog Adolf Reichwein (1898 – 1944).⁵

K největšímu skoku v rozvoji institucionální pedagogiky došlo v 60. letech 20. století, kdy se muzea i galerie začaly otevírat školám a v největších institucích začaly být připravovány programy pro žáky různých stupňů škol.

Z českého prostředí je třeba jako odborníka zabývajícího se teorií muzejní pedagogiky jmenovat pedagoga, etnografa a muzeologa Josefa Beneše (1917 – 2005), který zdůrazňoval nejen vzdělávací roli muzeí a galerií, ale také jejich výchovnou funkci. V současnosti se pak problematice a otázkám muzejní pedagogiky věnují například Vladimír Jůva a Petra Šobáňová. Osobností, která rovněž významně přispěla k rozvoji edukačních aktivit muzeí především svou manažerskou prací v projektu a následnou stejnojmennou publikací „*Brána muzea otevřená*“, je Alexandra Brabcová. Program „*Brána muzea otevřená*“ Nadace Open Society Fund Praha zkoumal v letech 1997 – 2002 možnost, jak rozšířit veřejné působení současných regionálních a městských muzeí.“⁶

Hlavním cílem projektu bylo zaměřit se na vzdělávací aspekt, tj. na spolupráci instituce (muzea, galerie) a školy, v rámci kterého byly stanoveny tři edukační cesty:

1. Výchova uměním

umožňující rozvoj kreativity, která ve vzájemné interakci zohledňuje individualitu dítěte, učitele nebo umělce a usiluje o aktivní komunikaci návštěvníka s výtvarným dílem.

Metody a formy:

- Doprovodné programy ke stálé expozici a výstavám
- Pracovní listy
- Publikace
- Kufříky s uměním
- Dotykové výstavy
- Výtvarné dílny
- Spolupráce s VŠ – animace

2. Oživená historie,

kdy muzeum zprostředkovává historické souvislosti, zejména pomocí sbírkových předmětů. Proto je muzeum místo vypovídající o lidské historii.

Metody a formy:

- Mapování regionální historie – spolupráce muzea a školy
- Řetězová provádění
- Živá historie
- Experimentální archeologie
- Stará řemesla
- Oral history

---

⁴ MUSEUM VIVUM. SBORNÍK VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM. Ročník X, 2014/2015.

⁵ <http://www.gdw-berlin.de/vertiefung/biografien/personenverzeichnis/biografie/view-bio/reichwein/>

⁶ str. 14

3. Objektové učení,

kteřé je zaměřené jen na předměty uchovávané ve sbírkách muzeí a galerií. Projekty připravuje pouze muzeum či galerie na základě spolupráce mezi vzdělávacím specialistou a příslušným kurátorem. Program objektového učení má návštěvníky vést k otázkám typu: „Jaký má předmět význam pro můj život?“

Metody a formy:

- Interkulturní učení
- Objektové učení v muzeu

Protože však muzea a galerie nejsou institucemi určenými výhradně školní mládeži, ale celé široké veřejnosti, je nutné zaměřit se i na komunitní projekty, jejichž průběh je stejně důležitý jako jejich výsledek. Instituce má jak společenskou, tak informační roli a jejím úkolem je podílet se na vytváření společenství. Zvláštní důraz je přitom kladen na aktivitu mladých lidí.

Cíle a metody:

- Výchova k aktivnímu občanství
- Projekty muzeí pro menšiny a sociální skupiny
- Komunitní muzea
- Osobnosti významných rodáků
- Slavnosti
- Dílny pro veřejnost

Aby se člověk v současnosti mohl stát muzejním či galerijním pedagogem, musí k tomu mít samozřejmě jisté předpoklady (schopnost práce s různými věkovými i sociálními skupinami, komunikativnost, organizační schopnosti, kreativita...) a musí také dosáhnout odpovídajícího vzdělání.

Vysokoškolské magisterské vzdělání v oboru Muzejní a galerijní pedagogika je možné získat na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, která také realizuje výzkumy a pořádá tematicky zaměřené konference. Kromě předmětů jako jsou muzeologie, muzejní pedagogika, výstavní didaktika, výtvarná a galerijní pedagogika nebo aktivizující metody v muzejní pedagogice vzdělává UPOL své studenty i v pro praxi potřebných vědách jako jsou pedagogika, obecná didaktika či kognitivní schopnosti a jejich změny v průběhu ontogeneze. Zařazeny jsou i předměty jako např. vzdělávání dospělých a seniorů či návštěvníci se speciálními vzdělávacími potřebami. Komplexnost vzdělání v oboru Muzejní a galerijní pedagogika završuje vzdělávací blok Komunikace, marketing a PR v muzeu, ve kterém jsou účastníci seznámeni s kulturou jako součástí vzdělání, osvěty a ekonomického potenciálu společnosti, vzdělávací politikou muzeí, strategickým plánováním nebo marketingem kultury, procesem komunikace, způsoby budování image media relations, PR i managementem muzeí, finančními zdroji a možnostmi vzdělávacích projektů v institucích. Zanedbáván není ani důraz na kulturní projekty - příprava, financování, realizace a prezentace projektů v kultuře či na mezinárodní spolupráci v oblasti kultury.

V rámci oboru muzejní a galerijní pedagogiky v současnosti nezastupitelnou roli koordinátora a vzdělavatele zaujímá také Metodické centrum muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu v Brně, které pořádá kurz Základy muzejní pedagogiky za podpory Ministerstva kultury ČR. Kurz je určen pro stávající i budoucí pracovníky zabývající se

vzděláváním návštěvníků muzeí, galerií a případných dalších institucí s edukačním potenciálem. Účastníkům jsou prezentována muzejně-pedagogická témata i náhled do témat souvisejících s teorií i praxí muzejních činností. Vyučují zde jak oboroví praktici z muzejních institucí, tak vysokoškolští pedagogové z oborů muzeologie, muzejní pedagogika, andragogika atd.

Základní přehled o muzejní pedagogice je také možné získat při studiu učitelství výtvarné výchovy nebo historie na pedagogických či filozofických fakultách různých univerzit. Jde však většinou o volitelný předmět v rozsahu jednoho semestru.

Oborové konference pro vzájemnou výměnu zkušeností a rozšíření informovanosti odborné veřejnosti pravidelně pořádají i Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně nebo Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku při AMG ČR.

Příkladem skvělé mnohaleté realizace muzejní a galerijní pedagogiky v praxi je Muzeum umění Olomouc. Pět muzejních pedagogů je garanty programů pro širokou veřejnost ve třech hlavních muzejních objektech – v Muzeu moderního umění, Arcidiecézním muzeu Olomouc a Arcidiecézním muzeu Kroměříž⁷. Kromě programů pro mateřské, základní i střední školy nabízí edukační oddělení programy pro rodiny, pro veřejnost (včleněny seniorské programy), dále pak organizuje a zajišťuje Muzejní noc, Letní školu památkové edukace nebo letní příměstský tábor. V rámci probíhajícího projektu⁸ muzejní pedagogové vytvořili také dvě mobilní digitální aplikace „Sen biskupa Karla“ pro stálé expozice v Arcidiecézním muzeu Olomouc a Arcidiecézním muzeu Kroměříž. Jednotlicí postavou obou animovaných aplikací určených zejména rodinám je právě postava biskupa Karla, která návštěvníky provádí expozicí a vybízí je k plnění hravých úkolů v tabletu.⁹ Zároveň tým edukačního oddělení v současnosti pracuje na třech metodikách (řízená edukace, rodinná edukace, edukace dospělého návštěvníka) a nabízí programy pro školy a veřejnost se zapojením tabletů.

Edukační oddělení Muzea umění Olomouc vycházejí vstříc i požadavkům na odborné exkurze pro vysokoškolské studenty učitelství dějepisu i dalších neučitelských oborů historie. Seznamují je se svou náplní práce, představují jim strukturu programů pro veřejnost, vysvětlují zvláštnosti práce s jednotlivými skupinami apod. Tato spolupráce je velmi pozitivně přijímána např. studenty Historického ústavu FF UHK jako konkrétní a názorný doplněk výše jmenovaného volitelného předmětu.

Zásadní výhodou pro kvalitní fungování edukace v Muzeu umění Olomouc je úzká spolupráce s Univerzitou Palackého Olomouc, kde se někteří muzejní pedagogové podílejí na vzdělávání svých budoucích kolegů, participují na výzkumech, projektech ve svém oboru atd. Tato kooperace je oboustranně prospěšná a rentabilní a odráží se ve vysoké úrovni muzejní a galerijní pedagogiky na Moravě.

---

7 David Hrbek, Terezie Čermáková, Lenka Trantírková; Hana Lamatová, Marek Šobáň; Petr Hudec.

8 Společný projekt Muzea umění Olomouc, Univerzity Palackého v Olomouci a Masarykovy univerzity v Brně „Za chrám, město a vlast. Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu uprostřed barokní Evropy“ je financován z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI II).

⁹ <http://www.castelcorn.cz/edukace/>.

Závěr

Cílem a úkolem muzea i galerie 21. století je uvítat návštěvníka a vtáhnout ho do dialogu s minulostí, na současnost pohlížet jako na skutečnost, kterou všichni spoluvytváříme. Instituce se tak stávají divadlem či tvůrčí dílnou, kde jsou návštěvníci účastníky děje a ne pouze pasivními konzumenty. Architekt Boris Micka, ředitel španělské firmy navrhující a realizující muzea, vnímá muzeum jako divadlo poznání. Říká: „*Zapomeňte na nudné vitríny, ocitnete se v říši divů.*“¹⁰

Historické, přírodovědné muzeum i galerie výtvarného umění se stávají živým organismem. Většina muzeí a galerií v České republice má dnes již alespoň jednoho edukátora. Menší instituce však tuto funkci často kumulují s některou další – v lepších případech může být pedagog i kurátorem výstavy, častěji však jeho pracovní pozice bývá doplněna kustodskou činností. V těchto případech je žádoucí, ba dokonce nutné se nad potřebností muzejního nebo galerijního edukátora v současném muzeu i galerii hluboce zamyslet a věnovat mu potřebný prostor. Kvalitní muzejní pedagog je totiž osobou, která může instituci pomoci přivést větší počet návštěvníků všech věkových i sociálních skupin a úspěšně se lákovou formou podílet na rozšiřování jejich obzorů.

Literatura

- BRABCOVÁ, A. *Brána muzea otevřená. Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea*. Praha: 2003, ISBN 80-96123-28-5.
- DOLÁK, J. *Muzeologie za začátku 3. tisíciletí*. Sborník z mezinárodního semináře Teorie a praxe 2008 = *Museology at the Beginning of the 3rd Millennium*. Brno: 2009, ISSN 1805-4722.
- HOFFMANN, Kirsten. *Ur- und Frühgeschichte – eine unpolitische Wissenschaft? Die urgeschichtliche Abteilung des Landesmuseums Hannover in der NS-Zeit*. In: *Nachrichten aus Niedersachsens Urgeschichte* Bd. 74, 2005, ISSN 0342-1406, S. 209–249.
- JAGOŠOVÁ, L., JŮVA, VI., MRÁZOVÁ, L. *Muzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: 2010, ISBN 978-80-7315-207-9.
- POLÁKOVÁ, Zdeňka a kol. *Inspiration muzejní pedagogiky*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, ISBN 978-80-7028-361-5.
- SVÁTKOVÁ, B. *Můžu tam mrknout - Galerijní pedagogika ve výstavních institucích České republiky, Slovenska a Rakouska*. Brno: 2008, ISBN 978-80-210-4530-9.
- ŠOBÁŇOVÁ, P. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: 2012, ISBN 978-80-244-3034-8.

---

¹⁰ <http://www.borismicka.com/>